

бошқариш усулларини ўрганишлари керак. Қарз ва солиқ саводхонлиги ёшларнинг келажакда ўз бизнесларини очишда ва бошқаришда муҳим рол ўйнайди. Ёш авлодга табиий ва ижтимоий фанларни ўргатиш муҳим бўлса-да, уларга бугунги кунда бизнес, давлат ва корпоратив ишларнинг муҳим талаби бўлган юмшоқ маҳоратларни ва қобилиятларни ўргатиш ҳам жуда муҳимдир.

Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги замонавий илмий маълумотлар талаб қиладиган маҳсулотлар ишлаб чиқариш улуши жуда ҳам паст даражада. Шунинг учун энг биринчи навбатда жаҳон бозорида рақобатбардош маҳсулотлар яратиш ва ишлаб чиқаришга йўналтириган инновацион фаолият турларига молиявий ва ташкилий ёрдам берилиши лозим. Назаримизда, бу ёрдам сиёсий бўлиши керак. Тадбиркор учун, халқ учун кимнингдир ҳақлиги муҳим эмас, тадбиркорлар ҳозирги шартли комфорт ҳолатидан ноқулай, ёқимсиз муҳитга ўтаётганини ҳукумат теран ҳис қилиши керак.

Ушбу жуда ҳам долзарб муаммоларни ҳал қилиш борасида ислохотлар вақтинчалик эмас, балки узоқ муддатли эканлигини англаб, тиришқоқлик ва сабр-чидам билан узлуксиз олиб борилиши зарур. Ўзбекистон сингари ривожланаётган мамлакатлар дунёвий технологик янгиликларни қабул қилувчи сифатида ҳаракат қилишлари лозим. Бу эса республикамизнинг инновацион ривожланиш йўли ривожланган давлатлардаги энг янги технологияларни ўзлаштириб, ички шароитларни ҳисобга олган ҳолда республикага трансфер қилиш эканлигини англади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. <https://www.gazeta.uz/ru/2020/08/20/survey/> (20.08.2020.)
2. CNBC, The Balance. Statista.
3. <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>
4. <https://www.visualcapitalist.com/top-100-most-valuable-brands-in-2021/>
5. Олег Тиньков. «Как стать бизнесменом» (2012).

ДАВЛАТ ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК АСОСИДА СПОРТ СОҲАСИДА БОШҚАРУВ МЕХАНИЗМИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Юлдошев Улғубек Асқар ўғли

*Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт
университети таянч докторанти
u.yuldoshevtsue@gmail.com*

Аннотация

Ушбу мақолада спорт соҳасида давлат ва хусусий сектор ўртасида давлат-хусусий шериклик асосида бошқарув механизмини шакллантириш, соҳани молиялаштириш ҳамда соҳада ҳамкорликнинг истиқболи сифатида давлат-хусусий шериклик лойиҳаларини амалга оширишдаги қаратилган таклиф ва тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар: бошқарув, давлат-хусусий шериклик, давлат-хусусий шериклик лойиҳалари, жисмоний тарбия ва спорт, молиялаштириш.

Бугунги кунда давлат-хусусий шериклик давлат тизимининг бир қисми сифатида, яъни ҳамкорлик орқали шерикларнинг афзалликларини максимал даражада ошириш орқали эишилган иқтисодий ривожланиш воситаси сифатида кўриб чиқилмоқда. Бунда давлат тараққиёти жараёни давлат-хусусий шериклик лойиҳалари доирасида инновацион ишланмаларни илгари суриш орқали амалга ошириладиган кенг кўламли ишларнинг натижаларини ижтимоий йўналишларнинг ижтимоий фойдалилиги муҳим рол ўйнайди. Давлат-хусусий шериклик янги мақсадларни, фаолиятни шакллантириш, шериклар ўртасида тармоқ тажрибасини алмашиш, иштирокчиларнинг технологик ва бошқарув ўзгаришларига тезроқ мослашиш реакциясини шакллантиришнинг мослашувчан механизмларини ўз ичига олади.

Спорт соҳасида замонавий бошқарув тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишларидан бири унинг самарадорлигини оширишга қаратилган. Самарадорликни оширишнинг ҳақиқий имконияти бошқарув тизимида содир бўлаётган жараёнларни таҳлил қилиш ва баҳолашда жуда муҳимдир. Спорт соҳасида бошқарув жараёнининг субъективлиги туфайли максимал самарадорликка эришиш жуда қийин, аммо уни яхшилашда давлат-хусусий шерикликдан яъни давлат ва бизнес ўртасидаги муҳим стратегик ҳамкорлик шакли сифатида фойдаланиш ижобий фойда беради. Шунинг ҳам айтиш жоизки, бугунги кунда давлат-хусусий шериклик лойиҳалари асосан ижтимоий-иқтисодий ривожланиш инфратузилмасини (энергетика, сув хўжалиги, йўллар, таълим, тиббиёт муассасалари ва бошқа) соҳаларда жадаллик билан ривожланиб бормоқда. Мамлакатимизда спорт соҳасидаги давлат-хусусий шериклик лойиҳаларининг салоҳиятидан анча кам фойдаланилади, буни ижтимоий-иқтисодий тизимнинг инфратузилма тармоқларига ҳам киритиш мумкин.

Спорт соҳасида давлат-хусусий шерикликни ҳуқуқий асоси сифатида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 01 мартдаги “Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 184-сонли Қарорлари қабул қилинганлиги давлат билан хусусий шериклар ўртасидаги ҳар қандай муносабатларни ривожлантириш ҳамда ижтимоий ва иқтисодий муаммоларни жойларда бартараф этишда хусусий сектор билан давлат секторини ижтимоий – иқтисодий ҳамкорлигида янги лойиҳаларни амалга оширишга ёрдам беради.

Ушбу қарорга асосан, спорт соҳасида давлат-хусусий шериклик лойиҳаси - давлат, ижтимоий, иқтисодий ва илмий-техник аҳамиятга эга бўлган жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги муҳим инвестициявий, инновацион, инфратузилмавий ва бошқа тадбирлар мажмуи деб таърифланган [1].

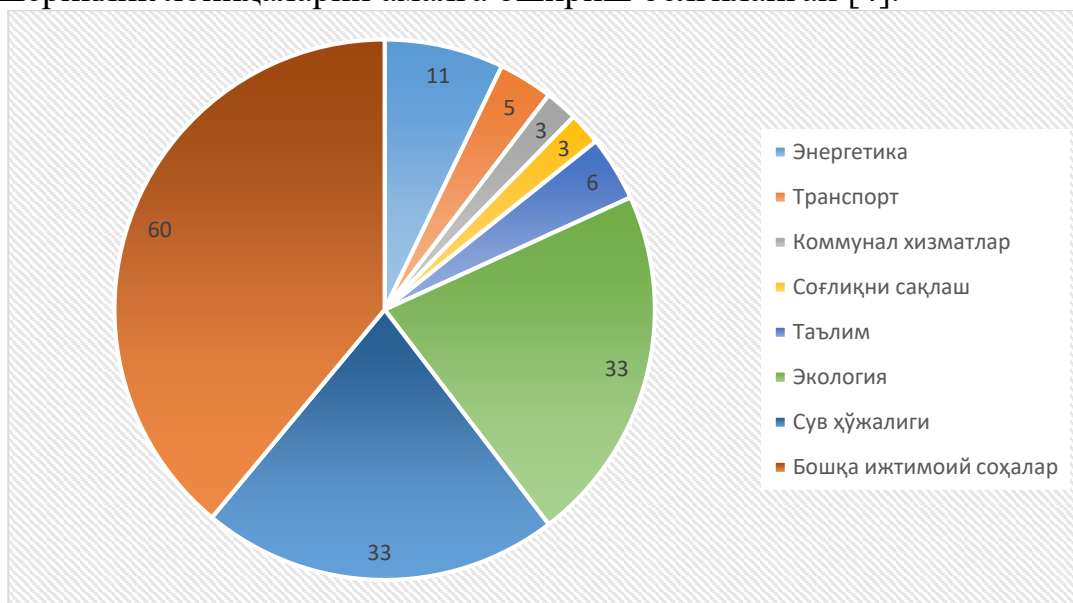
Спорт соҳасини давлат томонидан молиялаштириш эҳтиёжларини тўлиқ қопламайди. Шунинг учун хусусий сектор томонидан инвестициялар талаб қилинади. Бундан келиб чиқиб, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат-хусусий шерикликнинг тегишли механизмини амалга ошириш долзарб ҳисобланади. Давлат-хусусий шериклиги - бу илмий-тадқиқот ишларидан тортиб то хизматларгача бўлган соҳаларда ижтимоий аҳамиятга эга бўлган лойиҳалар ва дастурларни амалга ошириш учун давлат ва хусусий бизнес ўртасидаги институционал ва ташкилий иттифоқдир. Дунё мамлакатларида

мавжуд давлат ва хусусий шериклик муносабатларининг мазмун-моҳияти, хусусиятлари, тамойиллари, ривожланиш тарихи, ҳуқуқий асосларини ўрганиш ва уни мамлакатимизда ривожлантириш олдимизга қўйилган вазифалардан биридир. Давлат-хусусий шериклик муносабатларининг мамлакатимизда кундан кунга тараққий этиб бораётганлиги бу соҳада қилинаётган илмий тадқиқотларнинг долзарблигини ифодалайди.

Россиялик олим А. Цепелеванинг докторлик илмий ишида 2012 йил Лондонда бўлиб ўтган Олимпия ўйинларида “Спорт соҳасидаги давлат-хусусий шерикликнинг энг ёрқин намуналаридан” бири сифатида эътироф этади [2].

Е. Галиева ва А. Магденко томонидан берилган таърифда, Давлат-хусусий шерикликни янада ривожлантириш ва унинг турли шаклларини қўллаш учун жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат-хусусий шериклик лойиҳаларини амалга оширишнинг ўзига хос хусусиятларини қонун ҳужжатларида акс эттириш зарур [3].

Мамлакатимиз Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги ПФ-60-сон Фармони 2-илоvasи билан тасдиқланган Давлат дастурининг 105-бандига мувофиқ, давлат-хусусий шериклик асосида энергетика, транспорт, соғлиқни сақлаш, таълим, экология, коммунал хизматлар, сув хўжалиги ва бошқа соҳаларга қиймати қарийб 14 млрд.доллардан иборат бўлган 154 та давлат-хусусий шериклик лойиҳаларни амалга ошириш белгиланган [4].

1-расм. Давлат-хусусий шериклик лойиҳалари сони

Расм маълумотларидан кўришимиз мумкинки, жорий йилда мамлакатимизда давлат-хусусий шериклик асосида амалга ошириладиган лойиҳаларда экология ва сув хўжалиги соҳаларининг улуши кўплигини кўришимиз мумкин. Бошқа соҳалар жумладан, автомобил йўллари, логистика, спорт, авиация, туризм, маданият, чиқиндиларни қайта ишлаш, қишлоқ хўжалиги, ахборот технологиялари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш соҳаларида амалга ошириш назарда тутилган.

Давлат-хусусий шериклик лойиҳалар туфайли соҳаларга хорижий тажриба ва технологиялар ҳам кириб келмоқда. Давлат-хусусий шерикликни

ривожлантириш мақсадида, ривожланган мамлакатларнинг иш тажрибаси, муваффақиятли ишбилармонлик муҳити, ижтимоий-иқтисодий лойиҳаларни амалга оширишда давлат-хусусий шерикликнинг ўрни ва аҳамиятли жуда муҳимлигини инобатга олиб, уни ҳуқуқий асосини янада мустаҳкамлашимиз керак.

Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида мавжуд бўлган бўш ер майдонларида давлат-хусусий шериклик шарти асосида куриладиган ва фойдаланиладиган хизмат турлари:

- ❖ Спорт майдончалари ва иншоатлари;
- ❖ Спорт кийимлари ва жиҳозлари дўконлар;
- ❖ Фитнес марказлари;
- ❖ Меҳмонхона бинолари;
- ❖ Хизмат кўрсатиш шаҳобчалари;
- ❖ Бошқа хизматлар.

Давлат-хусусий шериклик механизми – давлат ва муниципал ҳокимиятларнинг лойиҳаларни молиялаштиришдаги чекланган имкониятларини енгиб ўтиш, баъзи рискларни хусусий секторга топшириш, тақдим этилаётган ижтимоий хизматларнинг сифатини ошириш ва давлат инфратузилмаси объектларини бошқариш самарадорлигини ошириш учун хусусий секторнинг бошқарув кўникмалари ва тажрибасидан фойдаланиш имконини беради.

Давлат-хусусий шериклик механизми ВОТ (куриш, ишлатиш, узатиш) имтиёзларда асосий молиялаштириш усули сифатида ишлатилади. Давлат-хусусий шериклик лойиҳаларини консессия асосида амалга ошириш доирасида спорт мажмуаси хусусий шерикга топширилиши мумкин. Бундай ҳолда, лойиҳанинг рентабеллигини ҳисоблаш учун қуйидаги формуладан фойдаланилади.

$$R = \frac{Pr_{com} + Pr_{soc}}{I}$$

бу ерда: **R** - рентабеллик, **Pr_{com}**, **Pr_{soc}** - тижорат ва ижтимоий таширлардан олинган фойда; **I** - лойиҳага инвестициялар.

Давлат-хусусий шериклик соҳасидаги шартноманинг мақбул шаклларида бири ҳаёт цикли шартномаси (LCC) ҳисобланади. Бунда биринчи хусусий шерик ўз маблағлари ҳисобидан объектни лойиҳалаштирадиган ва яратадиган, сўнгра белгиланган параметрларга мувофиқ объектни сақлаш учун давлатдан тўловларни оладиган шартнома. Инвестиция босқичи бўйича ҳамкор харажатлар “капитал grant” томонидан бартараф этилиши мумкин. Давлат-хусусий шериклик соҳасида DBFM (лойиҳалаш, куриш, молиялаштириш, сақлаш) ва DBFO (лойиҳалаш, куриш, молиялаштириш, бошқариш) каби давлат-хусусий шериклик моделлари ҳаёт цикли шартномасини (LCC) молиялаштириш моделига мос келади. Бунда ушбу схемани қўллаган ҳолда, лойиҳанинг рентабеллиги қуйидагича ҳисобланади [5].

$$R = \frac{D * n}{I}$$

бу ерда: **R** - рентабеллик, **D** - ижара тўлови кўринишидаги даромад; **n** - лойиҳани амалга ошириш; **I** - лойиҳага инвестициялар.

Давлат-хусусий шерикликда консессия ва ҳаёт цикли шартномасининг қиёсий таҳлили шуни кўрсатадики, бунда шартноманинг иккинчиси афзаллиги очиб беради. Давлат-хусусий шериклик соҳасидаги шартномаларининг афзалликлардан бири шундаки, жисмоний тарбия ва спорт иншоотларини тўғри сақлаш шартларига кўра, хусусий шерикнинг инвестиция даромадлари ҳосил бўлган трафикка боғлиқ эмас ва фойда этишмаслиги давлат томонидан хизмат тўловлари туфайли қопланади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, биринчидан, спорт соҳасида ҳамкорлик учун давлат-хусусий шериклик асосида бошқарув механизмидан шакллантириш илмий тадқиқотлар нуқтаи назаридан ҳам амалий нуқтаи назаридан ҳам жуда долзарб вазифа деб ҳисоблаймиз; иккинчидан, жисмоний тарбия ва спорт фаолиятининг ҳозирги ҳолати, жисмоний тарбия ва спорт ва бизнес ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг барча шакллари табиати, роли, ўрни шу жумладан давлат-хусусий шериклик шаклида белгилашда муҳим аҳамиятга эга; учинчидан, давлат-хусусий шерикликнинг ривожланиши барқарор ўсиш учун шарт-шароитларни таъминлаш, миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишда давлат ва бизнеснинг умумий манфаатларининг сабаби ва натижаси, жамиятда аҳоли саломатлигини яхшилаш кафолати ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлари

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 01 мартдаги “Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 184-сонли қарори. www.lex.uz

2. Цепелева А.Д. Совершенствование механизма государственно-частного партнерства в сфере услуг физической культуры и спорта: дис. ... канд. экон. наук. СПб., 2015. С. 70.

3. Галиева Е.Б, Магденко А.Д. Правовое регулирование государственно-частного партнерства в сфере спорта на региональном уровне / Журнал Спорт: экономика, право, управление. 2019. № 2. С. 17-19.

4. Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш агентлиги www.pppd.uz сайти маълумотлари. <https://www.pppda.uz/10897>

5. Schepalina A.N. (2015). The profitability of PPP projects in the sphere of physical culture and sports. Siberian financial school, №6 (113), 41-43.

ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЁЖИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Жамалова Гулнора Гуломовна

Ташкентский государственный экономический университет

jamalova.gulnora64@gmail.com

Айматова Фаридо Хуразовна

Ташкентский государственный экономический университет

faridochca@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассмотрены вопросы воспитания совершенной личности в демократическом государстве, дальнейшей демократизации и